

Sygn. akt II CSKP 259/22

POSTANOWIENIE

Dnia 20 grudnia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Pierwszy Prezes SN Małgorzata Manowska (przewodniczący)
SSN Leszek Bosek (sprawozdawca)
SSN Maciej Kowalski

w sprawie z wniosku J.B., K.B.
z udziałem E. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w B.
o ustanowienie służebności przesyłu,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 20 grudnia 2022 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawców
od postanowienia Sądu Okręgowego w Białymstoku
z 20 września 2019 r., sygn. akt II Ca 545/18,

- 1. oddała skargę kasacyjną:**
- 2. ustala, że każdy uczestnik ponosi koszty postępowania kasacyjnego, związane ze swoim udziałem w sprawie.**

UZASADNIENIE

J.B. i K.B. wystąpili, po ostatecznym sprecyzowaniu wniosku, o ustanowienie na pięć lat służebności przesyłu na nieruchomości gruntowej, oznaczonej jako działka nr [...]1 obręb [...] w B. przy ul. [...], za wynagrodzeniem w wysokości 265 092,48 zł rocznie. Z podobnym żądaniem wystąpiła Agencja [...] - J.B. K.B. spółka jawna w B. w odniesieniu do nieruchomości gruntowej, oznaczonej jako działka nr [...]2 obręb [...] w B. przy ul. B., za wynagrodzeniem w wysokości 225

819,52 zł rocznie. Uzasadnieniem było przeprowadzenie przez obydwie działki podziemnego kanału ciepłowniczego.

Postanowieniem z 4 lutego 2016 r. Sąd Rejonowy w Białymstoku ustanowił na rzecz Miejskiego Przedsiębiorstwa [...] spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w B. służebność przesyłu na nieruchomości – w stosunku jej każdorazowego właściciela – stanowiącej współwłasność wnioskodawców J.B. w udziale 1/2 części i K.B. w udziale 1/2 części, położonej w B. przy ulicy [...]1 w obrębie ewidencyjnym Śródmieście [Nr [...]], jednostka ewidencyjna B. [...], powiat m. [...], województwo [...], oznaczonej numerem geodezyjnym [...]1, dla której Sąd Rejonowy w Białymstoku IX Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą Nr [...]1, polegającą na prawie utrzymywania na nieruchomości obciążonej i eksploatacji kanału podziemnego c2x300 o obszarze 91 m², którego przebieg został oznaczony pkt [...] w opinii biegłego K.M. (karta 241), która to opinia stanowi integralną część orzeczenia (pkt I); tytułem wynagrodzenia zasądził od Miejskiego Przedsiębiorstwa [...] spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w B. na rzecz J.B. i K.B. po 11 657 zł płatne w terminie 14 dni od dnia uprawomocnienia się niniejszego orzeczenia wraz z ustawowymi odsetkami w przypadku uchybienia terminowi płatności (pkt II); ustanowił na rzecz Miejskiego Przedsiębiorstwa [...] spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w B. służebność przesyłu na nieruchomości – w stosunku jej każdorazowego właściciela – stanowiącej własność Agencji [...] J.B., K.B. Spółka jawna w B., położonej w B. przy ulicy [...] w obrębie ewidencyjnym Ś. [Nr [...]], jednostka ewidencyjna B. [...], powiat m. [...], województwo [...], oznaczonej numerem geodezyjnym [...]2, dla której Sąd Rejonowy w Białymstoku IX Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą Nr [...]2, polegającą na prawie utrzymywania na nieruchomości obciążonej i eksploatacji kanału podziemnego c2x300 o obszarze 106m², którego przebieg został oznaczony [...] w opinii biegłego K.M. (karta 241), która to opinia stanowi integralną część orzeczenia (pkt III); tytułem wynagrodzenia zasądził od Miejskiego Przedsiębiorstwa [...] spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w B. na rzecz Agencji [...] J.B., K.B. spółki jawnej z siedzibą w B. kwotę 26 945 zł płatną w terminie 14 dni od dnia uprawomocnienia się niniejszego orzeczenia wraz z ustawowymi odsetkami w przypadku uchybienia terminowi płatności (pkt IV); oddalił

wniosek w pozostałym zakresie (pkt V) rozstrzygnął o kosztach postępowania (pkt VI-VIII).

Postanowieniem z 2 grudnia 2016 r. Sąd Okręgowy w Białymstoku, na skutek apelacji wnioskodawców, zmienił zaskarżone postanowienie w punkcie II i IV o tyle, że zasądzone z tytułu wynagrodzeń kwoty ustalił jako świadczenia okresowe po 1377,50 zł rocznie na rzecz wnioskodawców J.B. i K.B. za służebność obciążającą działkę nr [...]1 i w wysokości 2585 zł na rzecz Agencji [...] J.B., K.B. Spółki jawnej w B., płatne do 31 grudnia każdego roku, poczynając od 31 grudnia 2016 r. W pozostałej części oddalił apelację i orzekł o kosztach postępowania.

Skargę kasacyjną od orzeczenia Sądu Okręgowego złożyli wnioskodawcy, zaskarżając je w całości. Zarzucili naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 384 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. przez naruszenie zakazu orzekania na niekorzyść skarżącego, art. 278 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. i art. 286 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c., przez oddalenie ich wniosków dowodowych zgłoszonych w apelacji, w szczególności wniosku o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego architekta w celu wyjaśnienia, jak na możliwość zabudowy nieruchomości wpływa istnienie kanału ciepłowniczego, a także błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 305¹ k.c., art. 305² § 2 k.c. w zw. z art. 288 k.c. w zw. z art. 305⁴ k.c. przez przyjęcie, że nie zachodzą przesłanki do ustanowienia służebności przesyłu na czas oznaczony; art. 305¹ i 305² § 2 k.c. polegające na uznaniu zasądzonych rat rocznych wynagrodzenia za odpowiednie w rozumieniu powołanych przepisów, mimo uniemożliwienia przez kanał ciepłowniczy wykorzystania nieruchomości zgodnie z przeznaczeniem i pominięcia mechanizmów waloryzujących świadczenie; art. 305¹ i 305² § 2 k.c. w zw. z art. 287 k.c. i art. 305⁴ k.c. spowodowane nieokreśleniem szczegółowo treści służebności i zakresu korzystania z urządzeń przesyłowych przez przedsiębiorcę przesyłowego; art. 140 k.c. oraz art. 1 Protokołu dodatkowego do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności przez ustanowienie służebności w sposób naruszający uprawnienia wnioskodawców jako właścicieli. We wnioskach kasacyjnych skarżący wnosili o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Postanowieniem z 25 stycznia 2018 r. Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone postanowienie Sądu Okręgowego i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy wskazał, że uzasadnione okazały się zarzuty dotyczące prawidłowości oznaczenia wysokości należnego wnioskodawcom świadczenia. Sąd Najwyższy wyjaśnił, że zasady, według jakich powinno zostać określone właściwe wynagrodzenie określone zostały w powoływanym przez Sąd Okręgowy orzecznictwie Sądu Najwyższego. Ich prawidłowość potwierdził także w Europejski Trybunał Praw Człowieka w orzeczeniu z 7 marca 2017 r., skarga nr 33601/11. Sąd Okręgowy, mimo przyjęcia słusznych założeń co do elementów istotnych przy ustalaniu rozmiaru wynagrodzenia za ustanowienie służebności, by nadać mu charakter ekwiwalentu wszystkich korzyści, jakich zostanie pozbawiony właściciel nieruchomości w związku z jej obciążeniem, wśród których wymienił również konieczność uwzględnienia społeczno-gospodarczego przeznaczenia nieruchomości w planie zagospodarowania przestrzennego, utratę pożytków, zakres ograniczenia w prawie swobodnego decydowania o jej przeznaczeniu i zagospodarowaniu oraz uciążliwość ustanawianego prawa, nie zastosował ich należycie. Sąd Okręgowy stosując art. 305¹ i 305² § 2 k.c. nie rozważył dostatecznie udziału w kalkulacji wynagrodzenia utraconych korzyści wnioskodawców, wynikających z pozbawienia ich możliwości zabudowania terenu, uznając za wystarczające stwierdzenie przez biegłą, że przez czas wykonywania służebności zabudowanie obu działek nie jest możliwe, uznał, że stwierdzenie tego faktu usunęło potrzebę przeprowadzania dowodu z opinii biegłego architekta co do możliwego wykorzystania gospodarczego nieruchomości w wypadku zabudowania ich zgodnie z planem zagospodarowania przestrzennego, mimo że biegła D.Z. nie rozważała konkretnego sposobu zabudowy nieruchomości. Zdaniem Sądu Najwyższego określenie zakresu ograniczeń prawa własności w wyniku ustanowienia służebności wymaga ustalenia, jakie możliwości wykorzystania nieruchomości przez właściciela utrudnia lub usuwa służebność, na tym bowiem polegają podstawowe uciążliwości, jakie jej ustanowienie powoduje dla obciążonych, których rekompensatę powinno zapewnić im wynagrodzenie, oczywiście przy uwzględnieniu perspektywy czasowej, w jakiej korzyści te byłyby

możliwe do osiągnięcia. Konieczne jest więc poddanie w tym kontekście ocenie potrzeby przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego architekta, o co wnosili wnioskodawcy także w postępowaniu apelacyjnym.

Postanowieniem z 20 września 2019 r. Sąd Okręgowy w Białymstoku zmienił zaskarżone postanowienie: w punkcie II o tyle, że zasądzone wynagrodzenie ustalił na kwoty po 9 892 zł rocznie, płatne do 31 grudnia każdego roku poczynając od 31 grudnia 2016 r. (pkt I ppkt 1), w punkcie IV o tyle, że zasądzone wynagrodzenie ustalił na kwoty po 9 369 zł rocznie, płatne do 31 grudnia każdego roku poczynając od 31 grudnia 2016 r. (pkt I ppkt 2); oddalił apelację w pozostałym zakresie (pkt II) oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania odwoławczego (pkt. III-IV).

Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Rejonowy w zakresie przebiegu sieci przesyłowej i jej parametrów technicznych, natomiast w zakresie wysokości wynagrodzenia należnego wnioskodawcom za ustanowienie służebności przesyłu, Sąd Okręgowy dokonał nowych ustaleń w oparciu o sporządzone w postępowaniu odwoławczym opinie biegłych sądowych W.J. i D.Z..

Sąd Okręgowy uznał obie opinie za trafne, kompletne i oparte na właściwej i powszechnie stosowanej metodologii. Sąd Okręgowy podkreślił, że nie było możliwe ustalenie wysokości wynagrodzenia za pomocą tzw. metody dochodowej, albowiem wnioskodawcy nie przedstawili danych odnośnie do kubatury budynku, przeznaczenia poszczególnych pomieszczeń i innych informacji dotyczących zamierzonej inwestycji na przedmiotowej nieruchomości. Bez tych zaś danych nie było możliwe poczynienie konkretnych założeń niezbędnych do zastosowania metody dochodowej. Zdaniem Sądu Okręgowego bez złożenia przez wnioskodawców dokumentacji konkretnej inwestycji (zawierającej ww. parametry) nie było możliwe uzyskanie od biegłych oczekiwanych przez wnioskodawców wyliczeń. Biegli nie mogli odnieść swojej wiedzy do okoliczności nie wykazanych przez wnioskodawców w toku postępowania, a które to okoliczności powinny wykazać wnioskodawcy w myśl ciężaru dowodu wynikającego z dyspozycji art. 6 k.c.

Od postanowienia Sądu Okręgowego skargę kasacyjną wywiedli wnioskodawcy, zaskarżając je w całości. Zarzucili naruszenie przepisów postępowania, mające istotny wpływ na wynik sprawy, tj.: art. 217 § 2 i 3 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. w zw. z art. 278 § 1 k.p.c. w zw. z art. 286 k.p.c. w zw. z art. 381 k.p.c. w zw. z art. 382 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez oddalenie wniosku dowodowego o dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z kolejnej opinii biegłego, innego niż biegła sądowa D.Z.; art. 398²⁰ k.p.c. w zw. z art. 217 § 2 i 3 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. w zw. z art. 381 k.p.c. zw. z art. 382 k.p.c. poprzez niewykonanie przez Sąd Okręgowy wszystkich wytycznych wskazanych przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z 25 stycznia 2018 r. w sprawie IV CSK 185/17.

Skarżący zarzucili również naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 6 k.c. oraz art. 305¹ k.c. i art. 305² § 2 k.c. poprzez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu, że zasądzone kwoty rocznego wynagrodzenia są wynagrodzeniem odpowiednim w rozumieniu ww. przepisów; art. 305² § 2 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie i zasądzenie na rzecz wnioskodawców wynagrodzenia w formie świadczeń okresowych.

W odpowiedzi na skargę uczestnik postępowania wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

W dniu 29 grudnia 2020 r. własność nieruchomości gruntowej oznaczonej jako działka nr [...]2 obręb [...] w B. przy ul. [...]1, została przeniesiona ze spółki Agencja [...] J.B., K.B. na rzecz J.B. i K.B., w związku z tym za zgodą E. spółki z o.o. w B. wstąpili do postępowania jako nabywcy nieruchomości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma uzasadnionych podstaw.

Ocenę zasadności skargi kasacyjnej trzeba rozpocząć od zarzutów objętych drugą podstawą kasacyjną (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.). Badanie, czy w konkretnej sprawie prawo materialne zostało właściwie zastosowane, jest bowiem możliwe po wykluczeniu uchybień procesowych, które mogły mieć istotny wpływ na wynik sprawy.

Zarzut naruszenia art. 217 § 2 i 3 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. w zw. z art. 278 § 1 k.p.c. w zw. z art. 286 k.p.c. w zw. z art. 381 k.p.c. w zw. z art. 382 k.p.c.

w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., nie jest uzasadniony. Prawdą jest, że biegła D.Z. nie zastosowała tzw. metody dochodowej przy ustalaniu wynagrodzenia za ustanowienie służebności, ale w realiach sprawy trafnie zastosowała inne dopuszczalne i uzasadnione metody ustalenia wynagrodzenia za ustanowienie służebności. Biegła wyjaśniła przekonująco, że zastosowanie metody dochodowej nie było możliwe wobec braku przedłożenia przez wnioskodawców konkretnej koncepcji architektonicznej, zawierającej parametry inwestycji. Biegła wyjaśniła też, że zastosowała korzystne dla wnioskodawców współczynniki korygujące, co Sąd Okręgowy mógł uznać i uznał za prawidłowe, a także realizujące wytyczne Sądu Najwyższego. W pełni zasadne jest więc stanowisko Sądu Okręgowego, iż w tej sytuacji przeprowadzanie dowodu z dodatkowej opinii innego biegłego nie było celowe.

Z tych samych powodów nie jest trafny zarzut naruszenia art. 398²⁰ k.p.c. w zw. z art. 217 § 2 i 3 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. w zw. z art. 381 k.p.c. zw. z art. 382 k.p.c. Wykładnia prawa leżąca u podstaw postanowienia Sądu Najwyższego z 25 stycznia 2018 r., IV CSK 185/17 została przez Sąd Okręgowy uszanowana i zastosowana w sprawie.

Przechodząc do oceny zarzutów skargi kasacyjnej powoda zgłoszonych w ramach pierwszej podstawy (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), Sąd Najwyższy stwierdza, że nie mógł odnieść skutku zarzut naruszenia art. 6 k.c. Artykuł 6 k.c. nie jest samodzielnie stosowany przez sądy, lecz zawsze współwystępuje i jest współstosowany z normą prawa materialnego, stanowiącą podstawę prawną roszczenia. Do naruszenia art. 6 k.c. dochodzi zatem tylko wówczas, gdy sąd dowodem określonego faktu obarczy stronę wbrew regule wynikającej z normy prawa materialnego (por. wyroki SN: z 6 października 2010 r., II CNP 44/10; z 14 lipca 2011 r., III SK 4/10). Ponadto, w orzecznictwie utrwalone jest stanowisko, że kwestionowanie prawidłowości uznania przez sąd, że przeprowadzone dowody nie są wystarczające do przyjęcia za udowodnione okoliczności, których ciężar udowodnienia spoczywał na jednej ze stron, może nastąpić w drodze zarzutu naruszenia przepisów prawa procesowego, nie zaś art. 6 k.c. (por. wyrok SN z 29 kwietnia 2011 r., I CSK 517/10).

Także zarzuty naruszenia art. 305¹ k.c. oraz art. 305² § 2 k.c. nie są zasadne, ponieważ Sąd Okręgowy należycie uwzględnił wskazówki Sądu Najwyższego, zinterpretował i zastosował prawidłowo te przepisy.

Nie mają racji wnioskodawcy, że art. 305² § 2 k.c. bezwzględnie wiąże sąd określonym przez wnioskodawcę sposobem płatności za ustanowienie służebności.

Z uwagi na brak szczegółowych kryteriów w art. 305² § 2 k.c., według których należy ustalić odpowiednie wynagrodzenie za ustanowienie służebności przesyłu (por. m.in. uchwały SN z: 17 czerwca 2005 r., III CZP 29/05; 7 października 2008 r., III CZP 89/08; 8 września 2011 r., III CZP 43/11; 11 grudnia 2015 r., III CZP 88/15), w orzecznictwie Sądu Najwyższego ukształtował się pogląd, że uzasadnione jest korzystanie w tym zakresie z dorobku orzecznictwa dotyczącego wynagrodzenia należnego właścicielowi nieruchomości obciążonej za ustanowienie służebności drogi koniecznej (por. m.in. uchwała SN z 7 października 2008 r., III CZP 89/08; a także postanowienia SN: z 11 grudnia 2008 r., II CSK 314/08; z 3 lutego 2010 r., II CSK 444/09; z 5 kwietnia 2012 r., II CSK 410/11). Wynagrodzenie to może być więc ustalone bądź to jako świadczenie płatne z góry, bądź okresowo, z tym, że zawsze musi to być wynagrodzenie za ustanowienie służebności.

Także na gruncie art. 305² § 2 k.c. to sąd jest upoważniony i zobowiązany do należytego wyważenia – na tle ustalonego w sprawie stanu faktycznego – interesu wnioskodawcy i uczestnika przy określeniu jakie wynagrodzenie będzie odpowiednie za ustanowienie służebności przesyłu. To sąd jest upoważniony i zobowiązany do uwzględnienia wszystkich czynników wpływających na jego wysokość i mającego równoważyć w całości konsekwencje ograniczenia prawa własności. Wynagrodzenie należy się bowiem właścicielowi nieruchomości obciążonej za samo ustanowienie służebności. Ma ono zrekompensować ograniczenie w korzystaniu z niej, przy uwzględnieniu stopnia ingerencji w prawo własności (por. m.in. uchwały SN: z 1 grudnia 1970 r., III CZP 68/70; z 8 września 1988 r., III CZP 76/88, postanowienia SN: z 8 maja 2000 r., V CKN 43/00;

z 26 października 2000 r., IV CKN 1197/00; z 14 lutego 2008 r., II CSK 517/07; z 19 listopada 2010 r., III CSK 32/10; z 5 kwietnia 2012 r., II CSK 401/11).

Przyznanie świadczenia okresowego może być wręcz konieczne wówczas, gdy przewidywane jest usunięcie z nieruchomości urządzeń przesyłowych (por. postanowieniu z 29 października 2021 r., II CSKP 113/21; por. też postanowienie SN z 6 kwietnia 2018 r., IV CSK 540/17).

Sąd Okręgowy ustalając wynagrodzenie za ustanowienie służebności przesyłu nie naruszył wypracowanych w orzecznictwie standardów. Nie można więc uznać, że nieprawidłowo zastosował art. 305² § 2 k.c.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 520 § 1 w związku z art. 398²¹ i w zw. z art. 391 § 1 oraz art. 13 § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

as

l.n